

УДК 316.75

Ідеологія центризму як підґрунтя економічної безпеки України

Василь Баранівський,

доктор філософських наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
академік Української академії політичних наук

Автор дотримується думки, що ідеологія центризму є нині для України надзвичайно актуальною, і що ця ідеологія має базуватися на глибинних національних духовних, культурних традиціях та цінностях українського суспільства.

Ключові слова: ідеологія центризму, консолідація суспільства, політична культура.

The author of the paper considers the ideology of centrism to be topical for Ukraine today. He also concludes that this ideology must be based upon deep national spiritual, cultural traditions and values of Ukrainian society.

Keywords: ideology of centrism, consolidation of society, political culture.

Кризовий стан економіки України виник не тільки з причини світової економічної кризи. Відомо, що Україна в період розпаду СРСР була однією з найбільш економічно сильних республік, мала значний економічний потенціал. Головною причиною кризи в Україні стала ідеологічна, політична, культурна роз'єднаність українського суспільства, української влади. Ця проблема, поза сумнівом, постала й перед новою владою, що сформувалася після виборів Президента України 2010 року.

В цьому аспекті важливою передумовою успіху нового Президента, його команди, як на нашу думку, має бути політика на ідеологічних засадах центризму.

Центризм – це той принцип політичних відносин, який дозволяє забезпечити консолідацію та єдність суспільства, еволюційний характер його розвитку, уникнути конфронтаційності в діях різних політичних сил,

сприяє компромісу гілок влади. З огляду на важливість цього принципу в політиці, не є випадковим, що йому приділяється значна увага в наукових працях та виступах політиків і науковців. Про центристський підхід у політиці заявляла також низка політичних партій.

Ідеологія центризму має будуватися на певних моральних традиціях і принципах. Так, ще 1994 року про моральні засади центризму в політиці висловлювався Президент Л. Кучма. У своєму зверненні до депутатів Верховної Ради України він наголосив: „Нехай нас об'єднують честь і рішучість, потреба конкретних справ на користь народу та спільна робота, а не гучні слова та пошук особистого комфорту”. Напевно, брак саме таких якостей, як честь і рішучість у значній кількості народних депутатів України та депутатів рад інших рівнів (здаймо, наприклад, роботу Верховної Ради Автономної Республіки Крим) саме й став однією з найзначніших причин роз'єднання серед політиків, гілок влади і, внаслідок цього, багатьох негативних процесів в Україні, що проявилися в роки незалежності, зокрема й у сфері економіки.

Очевидно, крім оцінки моральних якостей наших політиків, як і всіх громадян України (які теж є суб'єктами політики), слід поглянути на проблему центризму та єдності ширше, з позиції наявності необхідного рівня політичної культури в суспільстві. Навіть такі високі моральні категорії, як честь та рішучість, на жаль, не гарантують повною мірою високої громадянської позиції політика та й, звичайно, пересічного громадянина. (Напевне, жоден з українських політиків, особливо у Верховній Раді, не скаже, що він не має честі та гідності, але для всіх є очевидністю їх роз'єднаність та низька ефективність діяльності).

Мабуть, згадані мною чесноти без глибокого і всебічного усвідомлення громадянами себе невід'ємною складовою української нації, українського народу, відповідальними за їх сьогодення і майбуття, ще не стимулюють однозначно прагнення до єднання та спільних дій в ім'я загальнонаціональних інтересів. Єднання партій, блоків, громадян у сфері політики можливе лише за умови усвідомлення ними свого високого покликання служити народові, за наявності високого рівня політичної культури та патріотизму як невід'ємної складової такої культури. Саме брак необхідного рівня політичної культури, патріотизму, поміркованості в лідерів та членів різних блоків і партій в Україні не дав їм здійснити те, чого чекала від них абсолютна більшість українських громадян, зважаючи на загальносуспільну потребу такого єднання центристських сил.

Хибність політичних поглядів, оцінок ситуації в Україні, а відтак й економічних рішень влади проявляється, насамперед, в нерозумінні глибинних причин роз'єднаності українського суспільства та шляхів її подолання. Неупереджений погляд свідчить, що владні структури України просто „не помічають” процесів, які зумовлюють розкол суспільства, зокрема й за ознаками регіональної, релігійної та мовної культури. В країні зростає вплив культур, релігій тощо, які не є традиційними і

які не можуть об'єднати українське суспільство. В певних політичних колах превалює думка, що розв'язання економічних проблем зніме протистояння в суспільстві. Такий підхід нічим не обґрунтований, він хибний. Політика, яка не бере до уваги духовних аспектів людського буття, не може бути реалістичною. Реалізм такої політики позірний: як засвідчує міжнародний досвід (Квебек, Велс, Косово), високий рівень добробуту не усуває значущості культурних та релігійних домагань різних соціальних і політичних сил.

Однією з головних проблем духовного характеру, яка посилюється в Україні, є недооцінка мовного й цивілізаційно-орієнтаційного факторів. На сьогодні мовна самоідентифікація ще залишається каменем спотикання на шляху національної консолідації України. Мовна політика держави, на жаль, спонукає не до єдності суспільства, а до його розшарування за мовними, культурними та національними особливостями. Розколотість країни за цими параметрами неминуче призводитиме до взаємної опозиційності, протидії чи навіть до протистояння всіх сепарованих за мовними ознаками сегментів поки що цілісної держави. Поволі складається враження, що непереконалива артикуляція влади в мовному аспекті вичерпує останні регенеративні можливості національного організму.

Що стосується створення умов для центрризму та єдності загалом позитивною є ідея поширення та зміцнення соціальної бази центристських сил в Україні, зокрема, й створення так званого середнього класу. Очевидно, чим більше людей в Україні буде з середнім достатком, більш високим рівнем життя, тим краще. Основу цього класу мають створити інтелігенція, управлінці, дрібні й середні підприємці, фермери, кваліфіковані робітники, представники силових структур тощо.

Все ж очевидно є вада цієї теорії. Вона враховує рівень лише матеріального становища громадян, не зачіпаючи питання їх національно-культурних і духовних потреб. Певним чином, від однобокого підходу до розуміння процесу становлення „середнього класу” в Україні застерігав один з теоретиків його ідеї В. Литвин. Підкреслюючи позитивну роль „середнього класу” як соціальної бази реалізації ідеї центрризму в Україні, він відзначав: „Слід не забувати прикладу Горбачова, який, намагаючись примирити всі сили, всі точки зору, врешті-решт, перестав задовольняти всіх”. Видається, що ця оцінка ще раз засвідчує необхідність більш високої політичної культури й принциповості багатьох сучасних українських політичних діячів, які будують свої програми не на основі далекоглядної виваженої політики, а за принципом сьогоденної користі для себе та своїх ближніх.

Ще однією проблемою, що роз'єднує українське суспільство, є релігійна. В роки незалежності проблеми міжцерковних, міжконфесійних відносин, корені яких було закладено ще в попередні історичні часи, проявилися з усією очевидністю. Надання державою церквам надто широких прав, загравання певних державних та політичних діячів з окремими церквами

й конфесіями не тільки не зумовили бажаної консолідації українського суспільства, а навпаки – слугували поглибленню його розколу за релігійними, національно-культурними і мовними ознаками.

Нерідко суперечності між деякими церквами носять явно загрозливий характер. На жаль, серед більшості громадян, політичних діячів України немає глибокого розуміння природи й сутності релігії, окремих церков, конфесій та міжцерковних, міжконфесійних відносин. Звичайно, відносити себе до певної релігії чи церкви – право будь-якого громадянина. Проте держава не може стояти осторонь, коли певні церкви, конфесії вносять в українське середовище чужу українцям релігію, культуру, мову. Деякі церкви, підпорядковані іноземним релігійним центрам, часто й не приховують своїх не тільки релігійних, але й негативних політичних амбіцій стосовно України.

Однією з проблем релігійного характеру є проблема створення Помісної православної церкви, єднання всіх християн України, вирішення якої було б позитивним кроком до єдності всього суспільства, зокрема і в політичній сфері життя. Світовий та вітчизняний досвід переконливо свідчить, що держава має бути активнішою у вирішенні цього важливого для українців питання.

Ще однією з наважливіших проблем підвищення рівня політичної культури українського суспільства, яка стосується створення передумов для посилення центристських сил та єдності суспільства, є політична ідеологія. Багатоманітність ідеологій, їх мирне співіснування є конституційно визнаним принципом життя сучасного українського суспільства. Та тим часом реальне життя України у період її незалежності засвідчило, що брак єдиної продуманої і глибоко обґрунтованої державної політичної та ідеологічної доктрини в країні зумовлює еkleктичність, неконцептуальність в усіх сферах суспільного життя, включаючи економічну, соціальну, політичну, духовну сфери. Те, що у нас і досі не вироблено системної реалістичної державної ідеології, яка б стала духовною, теоретичною опорою для помислів та дій громадян України, породило, разом з прагненням до пошуку ідейних, духовних засад свого життя, тенденцію до розгубленості і втрати цілеспрямованої активності в розбудові нового українського життя. Особистість в сучасній Україні дошукується ідеологічних та світоглядних орієнтирів, аби визначитися стосовно минулого, сучасного і майбутнього. Їй важливо знати політичну та ідеологічну доктрину держави (державницьку ідеологію).

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що ідеологія центризму в Україні нині, поза сумнівом, є актуальною. Вона має базуватися на глибинних національних духовних, культурних традиціях і цінностях українського суспільства.

Ідея національної злагоди в Україні може бути реалізована на основі вирішення низки взаємопов'язаних проблем.

Перша проблема. Необхідно підвищувати рівень національної культури та політичної свідомості громадян. Державі, партіям, політичним рухам, свідомим громадянам необхідно активніше вести справу до впровадження в життя української національної ідеї, формування української політичної нації.

Друга проблема. Україні, українському народові необхідна чітка державна ідеологія, в якій має бути визначена система економічних, політичних, правових та духовних цінностей, ідей, цілей у світлі реалізації котрих мають бути представлені перспективи розвитку суспільства та норми функціонування суспільства в сьогоденні.

Третя проблема. Ідея національної єдності і центрризму в політиці має базуватися на безумовному визнанні пріоритету національних інтересів, зокрема у сфері економічного життя, в підтримці національного товаровиробника, захисті українських товарів на міжнародних ринках тощо.

Четверта проблема. Моральні засади ідеології центрризму вимагають здійснювати економічну політику, економічну діяльність на високих моральних засадах чесності, відкритості, законності та взаємної поваги. Необхідно рішуче покінути з такими явищами, як казнокрадство, корупція, тіньова економіка тощо.

Всі сили (партії, громадські організації, рухи, представники національних меншин) мають поєднати свої зусилля та включитися в спільний процес відродження і розбудови економіки України – спільного дому для всіх нас.